

Nr 35

Utlåtande i anledning av motioner om ett centralt granskningsorgan för instrument använda vid psykologisk testning inom statsförvaltningen.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 120 av herr *Björk m. fl.* och II: 158 av fröken *Olsson m. fl.* hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning av frågan om inrättande av ett centralt granskningsorgan för sådana psykologiska testinstrument som anlitas i samband med anställning och befordran i statlig tjänst.

Motionärerna anför att vissa problem vid användningen av psykologiska testmetoder aktualiserats i samband med utredning om offentlighet och sekretess vid psykologiska undersökningar i allmän verksamhet. Behoven av insyn och kontroll i fråga om användningen av psykologiska testmetoder i samband med anställning och befordran inom det statliga området kan sammanfattas på följande sätt:

För det första finns behov av att i varje särskilt fall pröva om testningar över huvud taget bör utnyttjas och i så fall hur detta bör ske. Det bör i de fall där test kan vara av värde anges vilken vikt man skall tillmäta ett testresultat, så att vid exempelvis överklagning oklarhet inte kan uppkomma om det ansvar för beslutet som återfaller på testaren och testen.

För det andra behöver garantier finnas för att testningen begränsas till att belysa eller mäta endast sådana egenskaper eller förmågor som står i klart samband med testningens omedelbara syfte. Någon rätt för arbetsgivaren att själv eller genom ombud utforska händelser eller förhållanden i den sökandes privatliv i vidare mån än som har betydelse för anställningen kan inte anses föreligga. Den anställningssökandes eller anställdes personliga integritet bör inte få trädas för nära.

För det tredje måste testinstrumentets mättekniska egenskaper vara noggrant utprovade och väl kända innan det används. Testinstrument bör, för att få användas i statlig verksamhet, ha granskats och godkänts av erkänd expertis.

Motionärerna anser att det bör övervägas, om inte ett centralt organ med obligatorisk rådgivande funktion kunde stimulera en utveckling i den riktning som med hänvisning till det nyss sagda är påkallad. Det centrala rådgivande organet förutsättes endast befatta sig med testinstrument och metoder men inte med testresultaten. I organet bör ingå företrädare för förvaltningsrättslig, administrativ och psykologisk sakkunskap, staten som arbets-

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 11 saml. Nr 35

givare, personalorganisationerna och riksdagen. Pressens och övriga massmediers berättigade intresse av insyn i problematiken bör på lämpligt sätt tillgodoses. På längre sikt kan man tänka sig möjligheten att inom den kommunala sektorn och det privata näringslivet anlita testinstrument frivilligt underställes det statliga organet för granskning. Skulle detta bli fallet, kan man överväga representation även för kommunerna och det privata näringslivet i nämnda organ.

Yttranden över motionerna har efter remiss inkommit från statskontoret, SACO, TCO:s statstjänstemannasektion, Statstjänstemännens riksförbund och Sveriges psykologförbund.

Statskontoret anför att såväl psykologiska som övriga urvalsinstrument vilka påverkar ett tillsättningsbeslut bör behandlas på likvärdigt sätt. Urvalsmetoderna och därmed sannolikt också kvaliteten på beslutsunderlaget i tillsättningsärenden torde olika befattningar och myndigheter emellan skilja sig i avsevärd grad. Statskontoret planerar att verkställa utredningar rörande den statliga personaladministrativa verksamheten. Utredningarna skall påbörjas innevarande år. En väsentlig del av dessa utredningar kommer att avse rekryterings- och urvalsförfarandena, varför också de i motionerna berörda spörsmålen kommer att uppmärksammas. Några skäl att innan detta utredningsresultat föreligger inrätta ett granskningsorgan för psykologiska testinstrument inom statsförvaltningen kan statskontoret inte finna. Under hänvisning till vad sålunda anförts anser statskontoret att motionerna icke bör föranleda någon åtgärd.

SACO framhåller att

motionen tillgodoser i allt väsentligt de synpunkter SACO i tidigare yttranden framfört, varför centralorganisationen tillstyrker huvudtankarna i motionärernas förslag. SACO vill dock ifrågasätta, om inte det av motionärerna föreslagna centrala organet fått alltför vittomfattande arbetsuppgifter. För att fullgöra den föreslagna funktionen torde fordras ett mindre ämbetsverk. SACO föreslår i stället, att organet huvudsakligen får fungera som en opartisk instans, dit myndigheter och enskilda kan vända sig. SACO anser att medicinalstyrelsens disciplinnämnd kan stå som modell. Beslut i sekretessfrågan behöver dock inte avvaktas för att närmare utreda det av motionärerna väckta ärendet; hur sekretessbestämmelserna än kommer att utformas, kommer ändå behovet av granskningsverksamhet i någon form att vara för handen.

TCO:s statstjänstemannasektion anser att de frågor som motionerna behandlar är av personalpolitisk natur och att de bör handläggas gemensamt av huvudorganisationerna och civildepartementet.

Statstjänstemännens riksförbund anser att önskemålen i de två punkterna i motionerna kan fyllas genom överläggningar mellan respektive verk och personalorganisation. Vad gäller den tredje punkten kan det vara nödvändigt med en vidare överblick än vad som kan ges vid behandling enbart vid

respektive verk och personalorganisation. Denna uppgift är också mer krävande och förutsätter medverkan av kvalificerad psykologisk expertis. Den berörda personalens intressen bör dock effektivt kunna bevakas, om arbetet med utarbetandet av mätinstrument sker gemensamt mellan arbetsgivare och arbetstigarepart och under medverkan av kvalificerad psykologisk sakkunskap. Det anförda förutsätter att myndigheterna i ärenden rörande psykologisk testning ålägges att på ett tidigt stadium ta kontakt med respektive personalorganisation.

Sveriges psykologförbund anför att det helt delar motionärernas uppfattning om önskvärdheten av att en opartisk nämnd för kontroll och insyn i samband med psykologiska undersökningar inrättas. En dylik nämnd bör emellertid enligt förbundets åsikt ha delvis mer begränsade uppgifter än vad som antyds i motionen. De behov som redovisas under punkterna två och tre i motionen finner förbundet starkt motiverade av såväl yrkesetiska som arbetsmetodiska skäl. Den av förbundet tidigare föreslagna nämnden synes väl kunna tillgodose dessa behov. Förbundet har sedan flera år tillbaka ett förtroenderåd, vilket har till uppgift att bl. a. bevaka sådana frågor. Förbundet finner det dock synnerligen önskvärt, att kontroll- och insynsuppgifter åvilar en offentlig instans som täcker samtliga sektorer, inom vilka psykologer är verksamma, och ej blott statlig förvaltning. Den första punkten i motionen bygger delvis på en felaktig syn på ansvaret för en undersökning mellan psykolog och testinstrument. Efter särskild anmälan synes nämnden även kunna ha till uppgift att granska lämpligheten av psykologisk undersökning. Förbundet anser vidare att arbetsuppgifterna för en nämnd med de föreslagna obligatoriska granskningsfunktionerna skulle bli alltför omfattande och betungande. Det kan däremot synas befogat att en opartisk nämnd träder i funktion när frågor aktualiseras av enskild person eller myndighet. Förbundet tillstyrker motionärernas förslag om en prövning av frågan om inrättandet av en opartisk nämnd med huvudsaklig uppgift att, efter särskild anmälan, granska frågor i samband med psykologiska undersökningar.

Utskottet

I motionerna hemställes om inrättande av ett granskningsorgan för psykologiska testinstrument inom statsförvaltningen.

Utskottet behandlade i utlåtande nr 46/1965 problem i anknytning till användningen av psykologiska testmetoder vid anställning och befordran i statlig tjänst och hemställde med hänsyn till de behandlade frågornas vikt att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde. Riksdagen godkände utlåtandet. Med anledning härav utarbetades inom civildepartementet en promemoria angående offentlighet och sekretess vid psykologiska undersökningar i allmän verksamhet, vilken remitterades till ett stort antal

myndigheter och organisationer. Dessa ställde sig med enstaka undantag positiva till det i promemorian framförda förslaget om ändringar i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (sekretesslagen). Förslaget innebär att möjlighet tillskapas att skydda dels provens användbarhet (instrumentell sekretess), dels den prövades intresse att av honom vid proven lämnade uppgifter angående personliga förhållanden icke delges obehöriga (personsekretess). Avsikten är att proposition skall utarbetas inom civil- och justitiedepartementen med ledning av förslaget i promemorian.

Över årets motioner har avgivits yttranden av statskontoret och vissa personalorganisationer. Av dessa har statskontoret ansett att motionerna ej bör föranleda någon åtgärd, då statskontorets planerade utredningar rörande den personaladministrativa verksamheten bör avvaktas. Härvid kommer nämligen rekryterings- och urvalsförfarandena att behandlas. Av personalorganisationerna har TCO avstyrkt motionerna medan de övriga varit positiva till vissa synpunkter i motionerna. Dock har samtliga organisationer avstyrkt inrättandet av ett så omfattande granskningsorgan som motionärerna föreslagit.

Utskottet anser att de i årets motioner berörda frågorna, som avser ändamålsenligheten och lämpligheten av test, bör bedömas oberoende av att sekretessfrågorna beträffande test ännu inte slutligt lösts. Ej heller bör alltför stort avseende fästas vid den av statskontoret tilltänkta utredningen, som i huvudsak kommer att beröra andra frågor än dem motionärerna åsyftat.

Behovet av en översyn av det testmaterial som används eller avses att användas inom den statliga verksamheten ökas med den allt större förekomsten av psykologiska test. Även metodiken bör ägnas nödig uppmärksamhet. Enligt utskottets mening skulle det för närvarande ej vara ändamålsenligt att inrätta ett centralt granskningsorgan, då många frågor som äger samband med psykologiska testmetoder och testinstrument först måste vara bättre utredda. Framför allt måste testinstrumentens användningsområde undersökas. När det gäller beslut är även ansvarsfördelningen mellan psykolog och staten såsom arbetsgivare och därmed sammanhängande rättssäkerhetsfrågor för den anställda eller anställningssökande svåra och olösta problem. För närvarande torde det finnas möjlighet att få föreslagna psykologiska testinstrument granskade och kontrollerade av de statliga organ som finns, nämligen psykotekniska institutet och militärpsykologiska institutet, men resurserna härför är otillräckliga.

Utskottet anser med hänsyn till vad som framförts att närmare undersökningar bör genomföras beträffande de i motionerna berörda frågorna, innan ett sådant granskningsorgan som motionärerna åsyftat kan inrättas. Utskottet kan sålunda ej tillstyrka bifall till motionerna men vill på grund av de i motionerna behandlade frågornas vikt hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 120 och II: 158 i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 11 maj 1967

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sörlin*, Hellebladh*, Eric Gustaf Peterson, Oscar Carlsson, Hedlund*, fru Hultell, herr Wååg, fru Diesen, fru Hamrin-Thorell*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herr Skoglösa, fru Jäderberg, herrar Hamrin i Kalmar, Lundmark*, Rimås, Wikner, Nilsson i Bästekille, Johansson i Växjö, Nilsson i Agnäs, Hansson i Piteå och Hugosson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.